

Uuraisten kunnan varhaiskasvatussuunnitelma

[Tiedoston alaotsikko]

Luonnos 5/2022

[Päivämäärä]

Sisältö

1	VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET JA PAIKALLISET VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT	3
1.1	VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET JA NIIDEN VELVOITTAVUUS	3
1.2	PAIKALLINEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA	4
	<i>Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset.....</i>	<i>5</i>
1.3	LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA	5
	<i>Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset.....</i>	<i>7</i>
2	VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET	7
2.1	VARHAISKASVATUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ OHJAAVAT VELVOITTEET	8
2.2	VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAMUODOT	10
	<i>Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset.....</i>	<i>11</i>
2.3	VARHAISKASVATUS OSANA LAPSEN KASVUN JA OPPIMISEN POLKUA.....	12
	<i>Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset.....</i>	<i>12</i>
2.4	ARVOPERUSTA	13
	<i>Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset.....</i>	<i>14</i>
2.5	OPPIMISKÄSITYS.....	15
	<i>Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset.....</i>	<i>16</i>
2.6	PEDAGOGISESTI PAINOTTUNUT KASVATUKSEN, OPETUKSEN JA HOIDON KOKONAISUUS.....	16
2.7	LAAJA-ALAINEN OSAAMINEN.....	17
3	VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURI	20
3.1	TOIMINTAKULTTUURIN KEHITTÄMINEN JA SITÄ OHJAAVAT PERIAATTEET	21
3.2	VARHAISKASVATUKSEN OPPIMISYMPÄRISTÖT	24
	<i>Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset.....</i>	<i>25</i>
3.3	YHTEISTYÖ VARHAISKASVATUKSESSA	26
4	VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN.....	27
4.1	PEDAGOGISEN TOIMINNAN VIITEKEHYS	27
4.2	PEDAGOGINEN DOKUMENTOINTI	28
4.3	MONIPUOLISET TYÖTAVAT	29
4.4	LEIKKI KEHITYKSEN, OPPIMISEN JA HYVINVOINNIN LÄHTEENÄ	30
4.5	OPPIMISEN ALUEET	31
4.6	KIELEEN JA KULTTUURIIN LIITTYVIÄ TARKENTAVIA NÄKÖKULMIA	35
	<i>Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset.....</i>	<i>37</i>
5	LAPSEN TUKI	37
5.1	TUEN JÄRJESTÄMISTÄ OHJAAVAT PERIAATTEET JA VASTUUT	37
5.2	YHTEISTYÖ TUEN AIKANA	38
5.3	TUEN TOTEUTTAMINEN VARHAISKASVATUKSESSA.....	39
5.4	LAPSEN TUEN ARVIOINTI	43
5.5	LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA TUEN AIKANA.....	44
5.6	PÄÄTÖS TEHOSTETUSTA JA ERITYISESTÄ TUESTA, TUKIPALVELUISTA SEKÄ PIDENNETYSTÄ OPIVELVOLLISUUDESTA	45
6	VAIHTOEHTOISEEN PEDAGOGIIKKAAN TAI ERITYISEEN KATSOMUKSEEN PERUSTUVA VARHAISKASVATUS	47
7	TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN VARHAISKASVATUKSESSA	47
7.1	PEDAGOGISEN TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN	47
	<i>Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset.....</i>	<i>48</i>
	LÄHDEVIITTEET	50

1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustlain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatusta toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustlaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta.² Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä asiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰.
- **yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹**

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.¹²

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten.¹³

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴ Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ **tuottamia arviointityökaluja**. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset

Uuraisten varhaiskasvatussuunnitelma on kuntatasoinen ja velvoittaa henkilöstöä toimimaan suunnitelman mukaisesti kaikissa varhaiskasvatuspalveluiden toimintamuodoissa ja -yksiköissä. **Kuntatasoista suunnitelmaa konkretisoidaan vuosittain laadittavalla, ryhmäkohtaisella ryhmävasulla, jossa huomioidaan lasten kiinnostuksen kohteet, lasten tarpeet sekä ryhmän lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut tavoitteet henkilöstön toiminnalle. Ryhmävasu toimii ryhmän pedagogisena suunnitelmana.**

Uuraisten varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta on vastannut työryhmä, jossa on toiminut varhaiskasvatuksen henkilöstöä eri ammattiryhmistä. Varhaiskasvatussuunnitelman päivittämisestä on vastannut pieni kehittämisryhmä, jonka jäseninä ovat olleet konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja pedagoginen johtaja. Prosessin tukena on lisäksi ollut kunnan varhaiskasvatushenkilöstö. Varhaiskasvatuksen henkilöstölle järjestetään yhteisiä koulutuksia ja perehdytystä varhaiskasvatussuunnitelman sisällöistä. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on luoda opetussuunnitelmallinen ja toimintakulttuurinen jatkumo varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen.

Lasten ja huoltajien osallisuus korostuu yksiköiden toimintasuunnitelmien laadinnassa. Varhaiskasvatussuunnitelmatyön tueksi järjestetään vanhempien keskustelu- ja toiminnallisia perhetapahtumia. Näissä tavoitteena on huoltajien ja lasten osallistuminen suunnitteluun ja arviointiin sekä tiedon antaminen huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista, sisällöistä ja toimintatavoista. **Uuraisten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa ovat ohjanneet seuraavat asiakirjat:**

- Kuntastrategia
- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma
- Uuraisten esiopetuksen opetussuunnitelma
- Perusopetuksen opetussuunnitelma

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma.¹⁷ Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. **Myös** lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa.¹⁹ Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet **asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne** kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja **oppimisympäristöillä** tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. **Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.**²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.²¹

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.²⁶ Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen

järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (lapsen vasu) on laadittu seutukunnallisena yhteistyönä Jyväskylän, Hankasalmen, Muuramen, Toivakan, Laukaan, Luhangan ja Petäjäveden kuntien edustajista koostuvassa työryhmässä. Rakenteeltaan lapsen vasu on lomakemuotoinen tiivis kokonaisuus, joka noudattaa valtakunnallisten perusteiden asettamia tavoitteita ja velvoitteita.

Lapsen **varhaiskasvatussuunnitelma** on pedagogisesti etenevä prosessi. **Varhaiskasvatussuunnitelma** luo pohjan suunnitelmalliselle ja tavoitteelliselle pedagogiselle toiminnalle. Se haastaa etsimään toimintamalleja, joiden myötä lapsen yksilöllisyys pystytään huomioimaan. Jokaiselle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma 1–2 kuukauden kuluessa hoidon aloituksesta yhteistyössä huoltajien kanssa. Henkilöstön vastuulla on valita kullekin lapselle soveltuva tapa saada lapsen mielipide ja toiveet kuuluviin sekä huomioida ne suunnitelmassa. **Lapsen mielipiteiden ja toiveiden kuuluviin saamiseksi henkilöstö voi käyttää menetelminä mm. havainnointia, sadutusta ja lapsen kanssa keskustelua.** Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan huoltajien ja henkilöstön kanssa käytävässä keskustelussa vähintään kerran vuodessa. Suunnitelmaa tarkastetaan aina kun lapsen tarpeet sen edellyttävät. Arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Vasun laadinnasta, arvioinnista ja keskustelusta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Ennen keskustelua tiimin jäsenet keskustelevat lasta koskevista havainnoista. Vasuihin tehdyt kirjaukset käydään tiimissä yhdessä läpi. Perhepäivähoitaja saa tukea vasukirjauksiin ja keskusteluihin varhaiskasvatuksen opettajalta tai varhaiskasvatuksen erityisopettajalta. **Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman palaveriin voi osallistua myös muita sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, mikäli lapsen kohdalla tehdään monialaista yhteistyötä.**

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on asiakirja, jonka alkuperäinen versio säilytetään varhaiskasvatuksessa kunnan arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti. **Kun lapsi siirtyy varhaiskasvatuksessa ryhmästä toiseen, siirretään myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sekä muut mahdolliset asiakirjat. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen pidetään tiedonsiirtopalaveri, jossa siirretään lasta koskevia, esiopetuksen järjestämisen kannalta oleellisia tietoja. Tiedonsiirtoon pyydetään vanhempien kirjallinen suostumus. Myös ryhmästä toiseen siirryttäessä voidaan pitää tiedonsiirtopalaveri.**

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana sekä tukeen liittyvien hallintopäätösten prosessi Uuraisilla on kuvattuna luvussa 5.

2 Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana.³⁰ Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti.³² Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto.³³

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, **oppimiseensa** ja hyvinvointiinsa tukea (**myöhemmin lapsen tuki**) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan **varhaiskasvatuslakia**⁴⁸, sosiaalihuoltolakia⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵¹ ja terveydenhuoltolakia⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;

2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista **inklusiivisten periaatteiden mukaisesti**;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. **Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.**

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁶ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitoutumatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti **varhaiskasvatuksen erityisopettajan** palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä

ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶⁰. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, **lasten**neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa.⁶¹ Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶³. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁴. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. **Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat.**

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan palvelujen piiriin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa varhaiskasvatuspalvelujen piirissä.⁶⁵

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa **noudatetaan** henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon **sekä tukeen liittyviä säännöksiä**⁶⁶. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien **koulutus ja** osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁷.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁸. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, **erityisopettajat**, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷⁰. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷¹. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee

olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷²

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷³

Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset

Uurainen tunnetaan kuntana, jossa kasvatuksella ja koulutuksella on vahva tukijalka. Uurainen vaalii perinteitä, mutta arvostaa myös kehittymistä ja kehittämistä. Varhaiskasvatuspalveluita kehitetään ja järjestetään seudullisesti kahdeksan kunnan yhteistyönä. Mukana ovat Hankasalmi, Jyväskylä, Laukaa, Muurame, Petäjävesi, Toivakka, Luhanka ja Uurainen.

Uuraisilla lasten varhaiskasvatuspalveluiden tehtävänä on huolehtia lapsen hyvinvoinnista järjestämällä perheille laadukkaita, kokonaisvaltaisia ja taloudellisesti vastuullisesti tuotettuja varhaiskasvatuspalveluita yhteistyössä muiden palvelujen ja toimijoiden kanssa. Uurainen haluaa olla mukana sekä varhaiskasvatuksen sisällön että palveluiden tuottamisen kehittämisessä vastaten näin lasten ja perheiden tarpeisiin sekä yhteiskunnallisiin muutoksiin.

Hallinnollisesti varhaiskasvatuspalvelut ovat Uuraisilla osa sivistyksen toimialaa. Varhaiskasvatusta järjestetään kunnallisissa päiväkodeissa, perhepäiväkodeissa ja avoimissa varhaiskasvatuspalveluissa. Uuraisilla toimii myös yksityinen perhepäivähoitaja. Esiopetus on osa varhaiskasvatuspalveluita ja järjestetään kunnallisesti. Perheet saavat tietoa varhaiskasvatuspalveluista Uuraisten kunnan nettisivuilta, toimintayksiköistä ja varhaiskasvatusjohtajalta. Varhaiskasvatuksen työntekijät antavat tietoa toiminnan sisällöistä, tavoitteista ja työtavoista sekä -menetelmistä.

Yksityisen hoidon ja kotihoidon tukijärjestelmä on olennainen osa nykyistä varhaiskasvatuspalveluiden kokonaisuutta. Yksityisen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi perheet voivat valita joko yksityisen hoidon tuen tai kunnan maksaman palvelusetelin. Yksityisten varhaiskasvatuspalveluiden neuvonnasta, ohjauksesta ja valvonnasta sekä päätösten teosta vastaa varhaiskasvatusjohtaja.

Päiväkodeissa lapset toimivat pienryhmissä, jotka muodostetaan ottaen huomioon muun muassa lasten ikä, sisarusuhteet, kehitykselliset tarpeet ja päiväkodin tilat. Varhaiskasvatuslaki määrittelee henkilöstön koulutuksen ja määrän suhteessa lasten määrään. Päiväkodeissa työskentelee toimintayksiköstä riippuen varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen lastenhoitajia, varhaiskasvatuksen erityisopettajia, avustajia tai muuta avustavaa henkilökuntaa, kuten yksiköissä työskentelevät perhepäivähoitajat tai työllistämistuella palkatut työntekijät.

Perhepäivähoitajalla on hoidossaan enintään neljä kokopäiväistä ja yksi osapäiväinen esiopetusikäinen lapsi. Perhepäivähoito on kodinomaista, pienessä ryhmässä tapahtuvaa varhaiskasvatusta, jossa korostuvat erityisesti perushoito ja leikki.

Vuorohoidolla tarkoitetaan arki-aamuisin ja -iltaisin, viikonloppuisin tai ympärivuorokautisesti järjestettävää hoitoa. Aamu- ja iltahoitoa on tarjolla Pikkulan päiväkodissa. Vuorohoidolle on ominaista, että lapsen hoitoajat ovat vaihtelevia ja painottuvat usein aamuun, iltaan ja viikonloppuun. Tämä asettaa erityisiä vaatimuksia suunnitelmalliselle varhaiskasvatuksen toteuttamiselle sekä kiintymyssuhteiden ja turvallisuuden tunteen luomiselle. Lapselle pyritään rakentamaan säännöllinen päivärytmi vaihtelevista hoitoajoista huolimatta.

Avoimet varhaiskasvatuspalvelut tarkoittavat lasten kerhoja, jotka kokoontuvat säännöllisesti eri toimipaikoissa. Uuraisilla kerhotoimintaa järjestetään vuosittain arvioitavan tarpeen mukaan. Lasten kerhot on tarkoitettu 2–6-vuotiaille lapsille ja ne kokoontuvat kerran tai kaksi kertaa viikossa 3,5 tuntia kerrallaan joko aamu- tai iltapäivisin. Kerhoissa lapset oppivat leikkitaitoja yhdessä kerhokavereiden kanssa. Kerhoissa työskentelee varhaiskasvatuksen työntekijöitä ja toiminta perustuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin.

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta. Sen järjestämistä ja toteuttamista säätelevät perusopetusta koskevat lait ja asetukset, varhaiskasvatustaki sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja kunnan esiopetuksen opetussuunnitelma. Uuraisten kunnan esiopetuksen opetussuunnitelmassa kuvataan tarkemmin esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Lapsella on oikeus saada maksutonta esiopetusta oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna. Uuraisilla esiopetusta järjestetään osana varhaiskasvatuspalveluita päiväkodissa tai koulun tiloissa.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajan ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁴.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrosta noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁵

Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset

Varhaiskasvatus on osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua muodostaen yhtenäisen jatkumon lapsen elämässä. Matkan varrella merkityksellisiä ovat erilaiset siirtymävaiheet. Lapsen hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä tulee arvioida. Siirtymä esiopetuksesta kouluun on kuvattu tarkemmin Uuraisten kunnan esiopetuksen opetussuunnitelmassa.

Varhaiskasvatuksen alku alkaa tutustumisesta. *Hyvään alkuun* kuuluvat aloituskeskustelu, tutustumiskäynnit ja huoltajan mukana oleminen lapsen päivässä. Luottamuksen syntyminen perheen ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden välille on ensiarvoisen tärkeää. Päiväkodista tai perhepäiväkodista otetaan yhteyttä perheeseen ja sovitaan mahdollisimman hyvissä ajoin ennen hoidon alkamista aloituskeskustelun ja tutustumisen ajankohta. Keskustelun tarkoituksena on tutustuminen **lapseen ja perheeseen**. **Lapsen huoltajat voivat keskustelussa tuoda esiin tärkeitä katsomiaan asioita. Henkilöstön on hyvä tietää, esimerkiksi lapsen kiinnostuksen kohteista, tarpeista ja perheen toiveista koskien varhaiskasvatusta. Keskustelun aikana varhaiskasvatus ja yksikön toimintatavat tulevat tutuksi perheelle.** Keskustelu käydään joko lapsen kotona tai tulevassa päiväkodissa/perhepäiväkodissa. Kun henkilöstö on tutustunut perheeseen ennen varsinaista varhaiskasvatuksen aloitusta, aikuisten välinen hyvä suhde saa lapsen tuntemaan turvallisuutta uudessa tilanteessa.

Tutustumiskäynneillä varhaiskasvatusyksikköön perheet tutustuvat henkilöstöön, tiloihin ja kuulevat varhaiskasvatusyksikön käytännöistä. Hoidon aloitusvaiheessa huoltajat täyttävät palvelusopimuksen yhdessä henkilöstön kanssa. Lapsi voi totutella aluksi varhaiskasvatuspaikkaan yhdessä huoltajien kanssa. Konkreettisilla asioilla, kuten kotoa tuoduilla valokuvilla ja tärkeillä esineillä voidaan helpottaa lapsen oloa uudessa ympäristössä. Varhaiskasvatuksen aikana siirtymiä voi tulla esimerkiksi lapsen siirtyessä päiväkodin sisällä pienryhmästä toiseen, toimintamuodosta toiseen, päivystysaikoina tai tilapäisen vuorohoidon tarpeesta. Hyvällä ennakkoinnilla ja huolellisella ryhmien ja pienryhmien suunnittelulla turvataan mahdollisimman pysyvät ihmissuhteet.

Varhaiskasvatuksen toimintavuoden loma-aikoina varhaiskasvatuspalvelut järjestetään päivystysluontoisesti. Järjestelyissä huomioidaan mahdollisuuksien mukaan kaveri- ja sisarusuhteet sekä tuttu henkilöstö lapselle. Ennen päivystyskauden alkua perheet ja henkilöstö kirjaavat keskeisimmät asiat lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyen erilliselle lomakkeelle. Eri lomakausille päivitetään omat lomakkeet. Tarkoituksena on varmistaa jokaisen lapsen tarpeiden huomiointi päivystystoiminnan suunnittelussa sekä turvata oleellisten tietojen välittyminen päivystyksen henkilöstölle. Lapsen oman pienryhmän henkilöstö vastaa päivystyshenkilöstön tarkemmasta perehdytyksestä lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja mahdollisiin tukitoimiin. Perheille järjestetään mahdollisuus käydä tutustumassa päivystävään yksikköön ennen päivystyksen alkua.

Siirtymäkäytännöt varhaiskasvatuksesta esiopetukseen vaihtelevat, sillä esiopetusta järjestetään useammassa yksikössä joko päiväkodissa tai kouluilla toimivissa esiopetusryhmissä. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön vastuulla on kuitenkin aina varmistaa riittävä tutustuminen lapselle esiopetustoimintaan ennen esiopetusvuoden alkua. Tuleville eskareille järjestetään tutustuminen omassa esiopetusryhmässä yhdessä huoltajien kanssa.

Kaikissa lapsen opinpolun siirtymävaiheissa varmistetaan lapsen kasvun ja oppimisen kannalta välttämättömien ja tarpeellisten tietojen luovuttaminen. Tietojen siirtämisestä tiedotetaan myös huoltajia.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, **inklusiiviset periaatteet** ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁶, varhaiskasvatuslain⁷⁷ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁸.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas

juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. **Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁹**. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸⁰

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu **moninaiselle kulttuuriperinnölle**, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäsitteisiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸¹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset

Uurainen tarjoaa kuntalaisille kylämäisen ja luonnonläheisen asumisympäristön, jossa toisista pidetään huolta. **Uuraisten kunnan visio on olla kestäväällä kasvu-uralla. Uurainen on poikkeuksellisesti ollut lähes koko 2000-luvun kasvukunta ja väestörakenteemme on hyvä ja visiomme on päästä takaisin kasvu-uralle.**

Uuraisten kuntastrategian arvot: **inhimillinen, hyväntuulinen, uudistuva** ovat arvoperustana kaikilla kunnan toimialueilla, myös varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatuksessa Uuraisten kuntastrategian arvot näkyvät arjessa inhimillisinä kohtaamisina lasten ja perheiden kanssa. Varhaiskasvatus halutaan Uuraisilla nähdä uudistuvana, kehitysmyönteisenä ja laadukkaana. Jokainen varhaiskasvatuksen toimipaikka käy yhteistä keskustelua siitä, miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaiset arvot ja Uuraisten kuntastrategian arvot näkyvät ja kuuluvat arkityössä. Yksittäisen työntekijän arvot näkyvät hänen tavassaan olla vuorovaikutuksessa lasten ja heidän perheidensä kanssa. Ne heijastuvat myös työyhteisön keskinäisessä kanssakäymisessä ja työtovereiden välisissä suhteissa. Siksi on tärkeää, että jokainen henkilöstön jäsen miettii oman työnsä arvopohjaa henkilökohtaisella tasolla. **Uurainen kehittää aktiivisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria yhdessä henkilöstön ja johtoryhmän kanssa.**

Uuraisten varhaiskasvatuksessa arvostetaan erityisesti lapsi- ja asiakaslähtöistä toimintaa. Lapsuutta sekä lapselle ominaisia tapoja toimia tulee kunnioittaa ja arvostaa. Näitä käytetään toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Tavoitteenamme on kaikissa varhaiskasvatuksen yksiköissä luoda lapsille ja perheille välittävä, kiireetön ja hyväksyvä ilmapiiri. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää huomioida kaikki asiakkaat yksilöinä – kuten lasten henkilökohtaiset tarpeet ja terveydentila, kuitenkin ohjaamalla kaikkia lapsia yhteisöllisyyden ja yhteisten asioiden äärelle.

Varhaiskasvatuksessa panostetaan siihen, että jokaisessa lapsessa huomataan hyvä. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja päästä siten osalliseksi omaan kasvuun, kehitykseen ja oppimiseensa. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää kutsua perheet mukaan toimintaan ja osalliseksi lastensa varhaiskasvatusarjen rakentamista. Perheet huomioiva työote on meille tärkeää, ja haluamme, että varhaiskasvatuksessa lapsilla on turvallista olla. Laadukkaalle varhaiskasvatukselle olennaista on, että se toteutuu tasa-arvoisesti ja avoimesti.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset

Leikki ja pelaaminen

Henkilöstö ymmärtää, että lapsi oppii leikkien uusia taitoja ja luo leikille ja peleille hyvät edellytykset ja puitteet. **Leikille ja sen kehittymiselle** annetaan tilaa, aikaa ja mahdollisuuksia. **Henkilöstön tehtävänä on rikastuttaa lasten leikkiä. Toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa hyödynnetään leikillisiä ja pelillisiä elementtejä. Lasten leikkiä, pelailua ja muuta vertaistoimintaa havainnoidaan, sillä se antaa arvokasta tietoa lasten kehityksestä ja keskinäisistä vertaissuhteista.**

Oppimisympäristö

Henkilöstö on aidosti läsnä ja saatavilla, **havainnoi ja kuuntelee lasta sekä** mahdollistaa eri ympäristöissä hyvät mahdollisuudet oppimiselle. On tärkeää muistaa, että jokaisella lapsella on oma opinpolku **nsa** – kuljettu matka on tärkeä – lapsi tietää, että hän saa harjoitella **ja** opetella rauhassa, välillä epäonnistua **ja** yrittää uudestaan **sekä** iloita oppimastaan!

Lapsen luontaiset tavat oppia

Lapsi leikkii, tutkii ja liikkuu luonnostaan. **Henkilöstön** tehtävä on mahdollistaa nämä ja sisällyttää niitä erilaisiin ja useisiin päivän toimintoihin. Tutkiminen ja oivaltaminen ovat tie lapsen oppimiseen ja kehittymiseen. Lapsi opettelee paljon asioita myös oman kehonsa kautta. **Henkilöstö huomioi** lasten erilaiset tavat ja tahdit oppia erilaisia asioita: ”Perille pääsee kiireelläkin, hitaalla vauhdilla oppii enemmän!”

Elämäntaidot

Lapsiryhmässä **opetellaan** huolehtimaan itsestä, toimimaan ryhmässä, **huomioimaan** toisia, **olemaan** kohteliaita ja **opitaan** arvostamaan erilaisuutta. Lapsi oppii lapselta, lapsi oppii aikuiselta, aikuinen oppii lapselta – *oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa.*

Henkilöstö tukee lapsen kiinnostuksen kohteita, **on** tietoinen lapsen kehityksestä ja tarpeista, tiedostaa, että oppiminen on kokonaisvaltaista ja toistot ovat tärkeitä. Lapsille annetaan apua ja kannustetaan pyytämään sitä. **Henkilöstö työskentelee positiivisella asenteella tiedostaen olevansa esimerkkinä lapselle.**

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatustieteeseen ja varhaiskasvatustieteeseen perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.⁸²

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatustiete, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4), **ja lapsen tuelle (luku 5)** asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää **ja osa pedagogista toimintaa**. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteke sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan **kuusi** toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen

Ajattelu ja oppiminen

Lapsen ajattelu kehittyy positiivisessa ja kannustavassa ilmapiirissä. Lapsen vahvuuksia huomioidaan ja korostetaan huomaamalla hyvä lapsessa. Lapsella ei ole ongelmia vaan hän harjoittelee taitoja, joita ei vielä osaa. Lasta kannustetaan kriittiseen ajatteluun, esittämään omia mielipiteitä ja kyselemään. Lapsen ajattelu ja oppiminen tapahtuvat arjen kaikissa toiminnoissa. **Lapsen luontaiselle ihmettelylle annetaan tilaa ja henkilöstö ihmettelee yhdessä lapsen kanssa.** Lapsen itsetuntoa vahvistaa aikuisen positiivinen huomio esimerkiksi katse, hymy ja kannustus.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat maailmaan, joka on kulttuurisesti, kielellisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti moninainen. Vuorovaikutustaidoilla, kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys lasten identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille.

Uuraisten varhaiskasvatuksessa korostetaan henkilöstön sensitiivisyyttä sekä vuorovaikutuksessa että **moninaisuuden** kohtaamisessa. Henkilöstön oma toiminta, asenteet ja ammatilliset taidot vaikuttavat vuorovaikutuksen laatuun. Vuorovaikutuksessa on keskeistä herkkyyks, aitous sekä halu ja kyky toimia moninaisten perheiden kanssa. Kaikilla perheillä on oma yksilöllinen perhekulttuurinsa, joka huomioidaan yhteistyössä ja pedagogisissa ratkaisuissa.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen. Uuraisten varhaiskasvatuksessa painotetaan ekologisia ja kestävän kehityksen mukaisia toimintamalleja ja käytänteitä.

Luonto on Uuraisilla lähellä ja tehtävämme on yhdessä oppia arvostamaan luontoa ja sen monimuotoisuutta. Jokaisesta yksiköstämme on hyvät mahdollisuudet tehdä retkiä lähiympäristön luontoon. **Käytämme luontoa monipuolisesti yhtenä oppimisympäristönä ja tilana, jossa voi toteuttaa toimintahetkiä.** Luonnossa ja muissakin ympäristöissä liikkuminen tukee myös liikunnallisen elämäntavan omaksumista. Liikunnan ilo ja sen kautta erilaisten taitojen harjoittelu on lapselle ominainen tapa oppia. Haluamme, että lapsilla on mahdollisuus liikkumiseen päivittäin. Kaikissa varhaiskasvatusyksiköissämme ei ole mahdollisuutta viikoittain käyttää esim. isoa liikuntasalia, joten monipuoliset tavat liikkua ovat osa varhaiskasvatuksen arkea.

Lapsia kannustetaan oma-aloitteisuuteen antamalla lapsille aikaa harjoitella asioita itse aikuisen tuella. Uuraisten varhaiskasvatuksessa on tärkeää, että ilmapiiri pidetään kiireettömänä ja jokaiselle lapselle turvallisena harjoitella ja oppia erilaisia taitoja. Säännöllinen ja selkeä arki tukee lasten hyvinvointia ja oppimista. Päivärytmi on suunniteltu niin, että toiminta on monipuolista ja aktiivista, mutta jokaisella on mahdollisuus myös lepoon ja rauhoittumiseen.

Lasten tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä henkilöstöllä on tärkeä tehtävä. Henkilöstön on tärkeää luoda ilmapiiri, jossa tunteet ovat sallittuja ja hyväksyttyjä. Tunnetaitoja opetellaan arjen tilanteissa ja ohjatuilla tuokioilla. Uuraisilla käytetään monipuolista tunne- ja turvataito materiaalia. Varhaiskasvatuksen henkilöstö yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajien kanssa kehittää toimintojaan ja päivittää osaamistaan mm.

tunne- ja turvataitoihin liittyvissä asioissa. Esimerkkejä hyväksi havaituista materiaaleista: *Tunne- ja turvataitoja lapsille, Askeleittain, Muksuoppi, Piki -materiaali ja Huomaa hyvä.*

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Uuraisilla lasten kanssa tutustutaan erilaisiin digitaalisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Monissa yksiköissä on käytössä iPadejä, joiden avulla voidaan aikuisen kanssa tutustua sen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Varhaiskasvatuksessa jokaiselle lapselle on taattava oikeus osallistua ja vaikuttaa toimintaan. Tärkeä lähtökohta lasten osallistumiselle on aikuisen havainnointi, lasten kuunteleminen, turvallinen kohtaaminen, aikuisen läsnäolo sekä turvallisen ilmapiirin luominen.

Pienryhmätoiminnalla takaamme turvallisen ilmapiirin, jossa jokainen lapsi saa äänensä kuuluviin ja pääsee osallistumaan toimintaan oman persoonan mukaan. Pienryhmän toimintatavat muokataan lapsiryhmän tarpeiden mukaisesti, jolloin arat ja ujut lapsetkin tuntevat osallistuvansa ryhmän toimintaan ilman pakkoa.

Lapset ovat aktiivisesti suunnittelemassa ja rakentamassa yhteistä oppimisympäristöä henkilöstön kanssa ja oppimisympäristöä muokataan lasten ehdotusten pohjalta. Lasten vaikuttamismahdollisuuksia on kaikissa arjen tilanteissa. Tärkeää on, että lapsi kokee tulevaisuutensa kuuluvaksi ja uskaltaa ilmaista ajatuksiaan. Henkilöstö arvostaa jokaisen lapsen osallisuutta ja kokemusta omasta varhaiskasvatuspäivästä ja tarjoaa välineitä sen toteuttamiseen.

3 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. **Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.**

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen.

Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸³

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁴ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁵. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään **moninaista** kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista **kulttuureista ja katsomuksista** sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁶. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on jatkuvasti kehittyvä kokonaisuus, jonka vuoksi sen eri osa-alueita ja toimintoja arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti. **Varhaiskasvatusyksiköissä työskentelee koulutettuja ja osaavia ammattilaisia, joiden koulutustaustat sekä työkokemus rikastuttavat toimintaa.** Uuraisten varhaiskasvatuksessa on käytössä yhteinen suunnittelun ja arvioinnin vuosikello, jota täydennetään toimintavuosittain. Oman työn arviointi ja perheiltä saatu palaute luovat pohjan toimintakulttuurin kehittämiseksi ja oppivalle yhteisölle. Uuraisilla varhaiskasvatuksen yhteisön oppimista tukee myös uusin tutkimustieto. Seutukunnan ja valtakunnan tason arviointi- ja kehittämistyötä sekä yhteiskunnallista keskustelua seurataan aktiivisesti, muutoksia havainnoidaan ja haasteisiin vastataan uudistamalla toimintatapoja. Teemme yhteistyötä lähiseudun oppilaitosten kanssa. Oppilaitosten kanssa tehtävä yhteistyö perustuu molemminpuoliseen osaamisen jakamiseen.

Henkilöstön tiedon ja osaamisen jakamista, ammatillista keskustelua ja kehittymistä tuetaan muun muassa vastuutiimitoiminnalla. Jokaiseen päiväkotiin ja esiopetusryhmään on nimetty vastuuhenkilö, joka osallistuu säännöllisesti vastuutiimin tapaamisiin. Tämän lisäksi varhaiskasvatusjohtaja, päiväkodin johtaja, **pedagoginen johtaja** ja konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja tapaavat säännöllisesti. Näiden toimintamallien ja tapaamisten pohjalta yhteistä varhaiskasvatusta kehitetään pedagogisesti ja ammatillisesti kohti tasalaatuista ja laadukasta varhaiskasvatusta. Perhepäivähoitajat tapaavat varhaiskasvatusjohtajaa ja toisiaan säännöllisesti.

Huoltajien mielipiteitä ja näkemyksiä arvostetaan sekä osallisuutta vahvistetaan erilaisten toimintatapojen ja rakenteiden avulla. Huoltajille hyviä vaikuttamismahdollisuuksia tarjoavat arjessa päivittäiset keskustelut lapsen tuonti- ja hakutilanteissa, lapsen vasukeskustelut sekä erilaiset tapahtumat yksiköissä.

Lasten osallisuus ja sen vahvistaminen on yksi tärkeimmistä varhaiskasvatuksen toimintakulttuurisista kehittämisen painopisteistä. Osallisuus toteutuu lasten ja henkilöstön yhteisenä toiminnan suunnittelun, arviointina ja toteutuksena. Lapsia havainnoidaan, kuullaan ja ollaan vuorovaikutuksessa, jotta lasten toiveet ja mielenkiinnon kohteet tulevat osaksi varhaiskasvatuksen arkea. Yhteisöllisyys on osallisuuden oleellinen elementti. Luottamus lapseen ja lapsen osaamiseen sekä hyvän huomaaminen jokaisessa yksilössä ovat edellytys osallisuuteen pohjautuvalle pedagogiikalle.

Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus kiireettömään ja keskittymistä edistävään ympäristöön. Päivän rakenteen ollessa selkeä, suunnitelmallinen ja joustavasti toimiva, yhteisön

hyvinvointi vahvistuu. Uuraisilla yhtenä hyvänä käytäntönä on otettu käyttöön lapsiryhmän päivärytmiä kuvaava kuvitettu lukujärjestys. Sen lisäksi henkilöstöllä on lukujärjestyspohja, joka toimii apuvälineenä henkilöstön suunnitelmallisen arjen jäsentämisessä.

Varhaiskasvatuksen yksiköiden johtaja ja **pedagoginen johtaja** luovat rakenteet säännölliselle ammatilliselle keskustelulle pidemmän aikavälin suunnitelman muodossa. Yhteisiä ammatillisen keskustelun paikkoja ovat muun muassa kehityskeskustelut, työllat, suunnittelupäivät, viikkopalaverit, pedagogiset kahvilat, **ammattiryhmien omat keskustelut** sekä tiimi- ja työparisuunnittelut. Lisäksi palaverit esimerkiksi lapsen tuen asioiden, yhtenäisen opinpolun tai lastensuojelun asioiden äärellä ovat tärkeitä moniammatillisia kohtaamisia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Turvallisuuden takaamiseksi Uuraisilla on yhteinen turvallisuuskansio, joka sisältää mm. varhaiskasvatuksen hygieniaohteen, palo- ja pelastustoimintaan liittyvät asiakirjat, tapaturmaohjeistuksen ja häirinnän ja kiusaamisen ehkäisyn mallin. Koko Uuraisten kunnan varhaiskasvatustalveissa työskentelevä henkilöstö saa ensiapu- **sekä alkusammutuskoulutuksen**. Koulutus antaa varhaiskasvatustalveille valmiudet hätätilanteissa toimimiseen sekä kattavan tiedon ja taidon varhaiskasvatuksen erilaisiin turvallisuuskäytäntöjen hallintaan.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, **inklusiivinen**, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁷. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatustalveille asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten **saatavilla ja** käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, **ikätasoisia, pedagogisia** ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet **ja mielenkiinnon kohteet. Teknologia** on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään **digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä** tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset

Oppimisympäristö on kokonaisuus, joka syntyy toiminnassa yhdessä tekemällä. Yhdessä tekeminen luo pedagogisen toimintaympäristön. **Lasten osallisuus toteutuu, kun lapset otetaan** mukaan oppimisympäristöjen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Kokemus oppimisympäristöstä on aina yksilöllinen ja siihen vaikuttavat keskeisesti lapsen omat kokemukset, sosiaaliset suhteet, ilmapiiri ja vuorovaikutus.

Vuorovaikutuksen laatu näkyy lasten keskinäisissä suhteissa, lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja henkilöstön välisessä myönteisessä yhteishengessä. Tärkein lähtökohta on psyykinen tunneympäristö, ei fyysiset puitteet. Henkilöstön sensitiivisyys kohdata lapset yksilöinä sekä taito tunnistaa psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön merkitys lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edistäjänä ovat keskeisiä tekijöitä hyvän tunneilmaston luomisessa.

Hyvän tunneilmaston tunnusmerkki on, että lapsi tuntee kuuluvansa ryhmään. Henkilöstö kiinnittää koko toimintavuoden ajan huomiota ryhmäytymiseen niin, että jokainen lapsi kokee olevansa ryhmän jäsen ja ryhmän yhteenkuuluvuuden tunne vahvistuu. Tämä mahdollistuu mm. pienryhmätoiminnan avulla. Pienryhmien muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön lapsituntemus, mutta myös lasten tarpeet ja toiveet.

Fyysinen oppimisympäristö muodostuu niin sisä- kuin ulkotiloista ja muusta ympäristöstä. Erilaisissa ympäristöissä toimiminen mahdollistaa lapselle erilaisten roolien omaksumista, rutiinien rikkomista ja kokemusmaailman laajentumista. Fyysisen oppimisympäristön suunnittelu ja järjestely tukevat lapsiryhmän toimintaa. Oppimisympäristön suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuvat myös lapset ja heidän huoltajansa. Tiloja, kalusteita ja välineitä hyödynnetään luovasti ja monipuolisesti. Ergonomiaan kiinnitetään huomiota kalusteiden valinnassa. Päiväkotien sisäilmaa parannetaan ja oppimisympäristöä selkeytetään poistamalla turhia tavaroita säännöllisesti. Tässä tehdään yhteistyötä kunnan teknisen toimen kanssa.

Oppimisympäristössä näkyy lasten tekeminen ja arjen kokemukset. Yksiköiden pihojen lisäksi oppiminen mahdollistuu metsässä, puistoissa ja muualla lähiympäristössä. Uuraisilla välimatkat ovat usein pitkiä, mutta jokaisessa yksikössä pyritään hyödyntämään monipuolisesti myös muiden toimijoiden tarjoamia oppimisympäristöjä, kuten koulut, kirjasto, liikuntapaikat ja seurakunta. Digitaaliset oppimisympäristöt herättävät lapsessa uteliaisuutta. Henkilöstö tukee lapsia digitaalisen oppimisympäristön käytössä.

Henkilöstö tarkastelee ja arvioi säännöllisesti psyykkistä ja fyysistä oppimisympäristöä pedagogisen arvioinnin avulla. Arvioinnin, saadun palautteen ja lasten toiminnasta tehtyjen havaintojen pohjalta oppimisympäristöjä ja toimintaa muokataan tarpeiden mukaisiksi.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö Uuraisilla

Oma koti on lapsen ensisijainen kasvuympäristö ja lapsen huoltajilla on pääasiallinen kasvatusoikeus ja -vastuu. Varhaiskasvatuksessa tehdään tiivistä kasvatusyhteistyötä huoltajien kanssa. Yhteistyö perustuu keskinäiseen luottamukseen ja kunnioitukseen sekä avoimeen keskusteluun.

Kasvatusyhteistyö alkaa aina tutustumisesta. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa, ensimmäinen tutustumiskerta on mahdollista järjestää lapsen kotona. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa lapsi voi aloittaa tutustumisjaksolla yhdessä huoltajan kanssa. Perheet ovat myös tervetulleita vierailuille päiväkoteihin ja näin tutustumaan päiväkodin toimintatapoihin ja oppimisympäristöihin.

Varhaiskasvatuksen ja perheiden välisinä yhteistyötapoina ovat lisäksi lapsen vasukeskustelut sekä päivittäiset keskustelut lapsen tuonti- ja hakutilanteissa. Tarvittaessa vasukeskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi. Yhteistyössä voidaan hyödyntää myös tieto- ja viestintäteknologiaa. Varhaiskasvatuksessa on käytössä pedagoginen dokumentointi. Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen. Toimintavuoden aikana järjestetään myös juhlia ja erilaisia yhteisiä tapahtumia, joista tiedotetaan koteihin aina erikseen.

Uuraisilla toteutetaan vuosittain asiakastytyväisyyskyselyt, jolloin huoltajilla on mahdollisuus antaa palautetta toiminnasta ja osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Palautetta otetaan mielellään vastaan myös koko toimintakauden ajan.

Monialainen yhteistyö Uuraisilla

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet. Uuraisilla toteutetaan monialaista yhteistyötä useiden eri toimijoiden kanssa.

Esi- ja perusopetus

Varhaiskasvatus on kasvatusta ja koulutusjärjestelmämme perusta. Varhaisten vuosien merkitys koko oppimisen polun kannalta on hyvin merkityksellinen. Siksi onkin tärkeää, että opetussuunnitelmien toteutus ja jatkumo tehdään lapsen näkökulmasta mahdollisimman toimivaksi lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja alkuopetukseen. Uuraisilla moni varhaiskasvatusyksiköistä sijaitsee koulujen läheisyydessä, joten yhteistyö varhaiskasvatuksen, erityisesti esiopetuksen, ja koulujen välillä on luontevaa. Uuraisilla varhaiskasvatus ja opetustoimi ovat tehneet yhteistyötä myös esimerkiksi yhteisten tilojen ja tapahtumien sekä projektien puitteissa.

Lapsen siirtyessä päiväkodista, perhepäivähoidosta tai varhaiskasvatuksen kerhosta esiopetukseen, järjestetään siirtopalaveri, jonka tarkoituksena on välittää tietoa lapsen taidoista ja valmiuksista sekä mahdollisesta tuen tarpeesta esiopetuksen yksilöllistä suunnittelua varten. Riittävän tiedonsiirron avulla

varmistetaan lapsen saaman tuen jatkuminen myös esiopetuksessa. Lisäksi jokainen esiopetusvuoden aloittava lapsi kutsutaan perheensä kanssa tutustumisiltaan esiopetusvuotta edeltävänä keväänä.

Esiopetuksessa olevat lapset tutustuvat koulumaa-ilmaan esiopetusvuoden aikana useampia kertoja. Lisäksi tuleva alkuopettaja ja koulun erityisopettaja käyvät tutustumassa tuleviin koululaisiin esiopetusryhmässä. Yhteistyötä tehdään myös koulun ja esiopetuksen opettajien sekä erityisopettajien kesken.

Sosiaali- ja terveystoimi sekä perhetyö

Varhaiskasvatuksen yhteistyö painottuu lastenneuvolan, perhepalveluiden sekä lastensuojelupalvelujen kanssa tehtävään yhteistyöhön. Säännöllistä ja suunnitelmallista yhteistyötä toteutetaan neuvoloiden kanssa lapsen täyttäessä neljä vuotta, jolloin neuvolassa tehdään laajennettu terveystarkastus. Tällöin varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi omalta osaltaan lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Vastaavasti varhaiskasvatuksen henkilöstö voi saada vanhempien luvalla palautetta neuvolan havainnoista tarkastuksen yhteydessä. Muita sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötahoja ovat muun muassa puheterapeutit, toimintaterapeutit, fysioterapeutit ja pikkulapsipsykologi, joiden kanssa tehdään yhteistyötä lasten tarpeita vastaavasti. **Uraisilla on luotu selkeät käytänteet varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun kanssa sujuvan yhteistyön takaamiseksi.**

Muut yhteistyötahot

Uuraisten kunnan sivistyslautakunnan toimialaan kuuluvat kasvatuksen ja opetuksen lisäksi liikunta-, kulttuuri- ja kirjastopalvelut. Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä kirjastopalvelujen kanssa esimerkiksi kirjastovierailujen merkeissä. Kirjastolla järjestään myös satutuokioita, joihin varhaiskasvatuksesta osallistutaan mahdollisuuksien mukaan. Kulttuuripalvelut järjestävät erilaisia teatteri- ja konserttiesityksiä myös varhaiskasvatuksessa oleville lapsille, ja liikuntapalvelut ylläpitävät ulkoliikunta-alueita sekä kirkonkylällä että kyläkoulujen ja päiväkotien yhteydessä.

Uraisilla vanhustenhuollon kunnalliset palvelut sijaitsevat kirkonkylällä. Kirkonkylän välittömässä läheisyydessä olevien varhaiskasvatussyksiköiden ja vanhustyön välillä on kyläilyä ja yhteisiä toiminnallisia tapahtumia. Muita yhteistyötahoja ovat mm. palo- ja pelastustoimi sekä poliisi. Uuraisten seurakunnan kanssa tehdään varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista yhteistyötä.

4 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön **suunnittelema** toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuva 1 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta, oppimiskäsitys, niihin pohjautuva toimintakulttuuri sekä monipuoliset oppimisympäristöt, yhteistyö, työtavat ja lapsen tuki. Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua.

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla.

Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Uuraisten varhaiskasvatuksessa lapsia havainnoidaan ja heitä haastatellaan. Näin saadaan tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta sekä tarpeista. Vanhemmat voivat omalta osaltaan kertoa lapsen osaamisesta ja mielenkiinnonkohteista. Näistä saatuja dokumentteja hyödynnetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa vanhempien kanssa sekä arjen yhteisissä keskusteluissa.

Dokumentoimme lasten toimintaa ja kehitystä säännöllisesti. Valokuvien avulla voidaan yhdessä lasten kanssa miettiä, mitä olemme tehneet ja mitä oppineet erilaisen toiminnan kautta. Lapset osallistuvat myös itse dokumentointiin valokuvaamalla ja tuomalla näin lapsen näkökulmaa asioihin.

4.3 Monipuoliset työtavat

Monipuolisilla työtavoilla tuetaan lasten kasvua ja oppimista ja työtapojen vaihtelevalla käytöllä tarjotaan eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Työtapojen valintaa ohjaavat lasten ikä, tarpeet, edellytykset, kiinnostuksen kohteet sekä varhaiskasvatukselle asetetut toimintatavat ja tavoitteet. Toiminnassa on monipuolisesti lasten omaehtoista ja ohjattua leikkiä, tutkimista, liikuntaa, kädentaitoja, musiikkia, kielellistä toimintaa, retkeilyä sekä digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödyntävää toimintaa. Työtapoja valittaessa otetaan huomioon myös aistien käyttö oppimisessa. Kokemuksellisilla ja toiminnallisilla työtavoilla tarjotaan lapsille elämyksiä ja vahvistetaan heidän oppimismotivaatiotaan. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline, että opettelun kohde ja siksi lapsia ohjataan kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Yksiköissä työskennellään eri kokoisissa ryhmissä toiminnasta ja sen sisällöstä riippuen. Lapsille annetaan mahdollisuuksia osallistua työtapojen suunnitteluun ja valintaan. Tarvikkeet ja lelut pidetään lasten saatavilla.

Lasten mielenkiinnon kohteita sekä toiveita kerätään arjessa havainnoimalla, kuuntelemalla, keskustelemalla ja kyselemällä. Henkilöstön pyrkimyksenä on tunnistaa lasten aloitteita ja tunnetiloja, ja muuttaa työtapoja lasten tarpeiden niin vaatiessa. Suunnittelussa huomioidaan vanhemmat, kyselemällä perheiden toiveita ja ideoita.

Erilaisilla työtavoilla kehitetään lasten oppimaan oppimisen taitoja ja huomioidaan erilaiset tavat oppia. Varhaiskasvatuksessa rohkaistaan lapsia kyselemään, ihmettelemään, päättellemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön sekä lasten vahvuuksia ja osaamista.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

KASVATTAJAN rooleja LEIKISSÄ

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Pedagogisessa toiminnassa leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa voidaan yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikuntaleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset

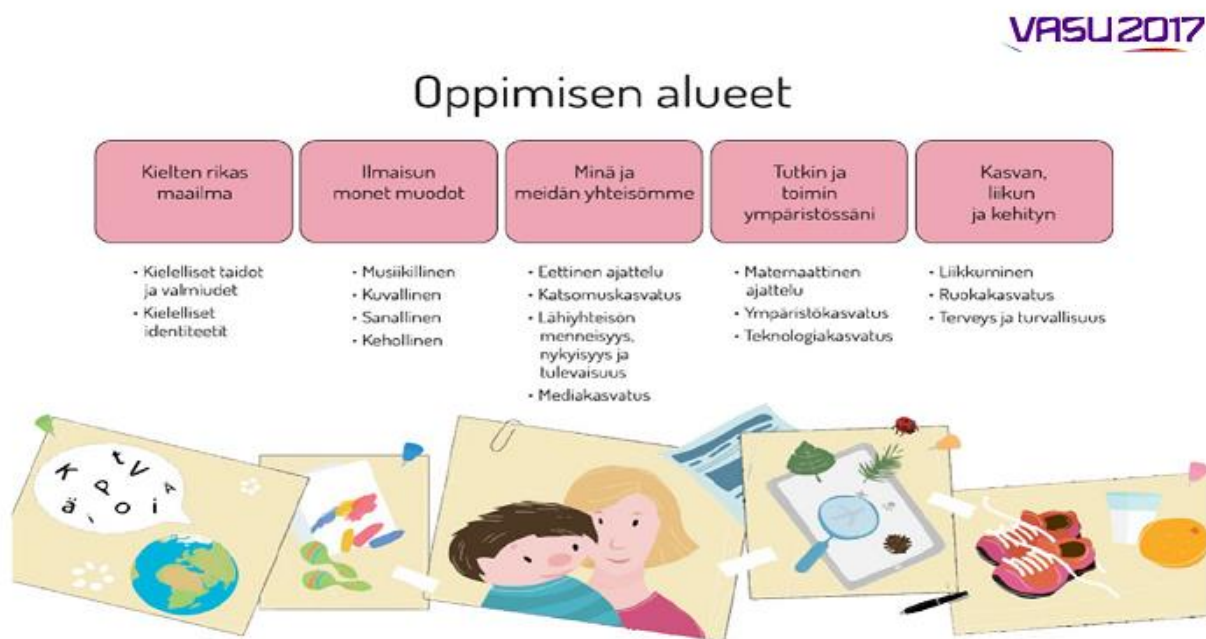
Pitkäkestoista leikkiä tuetaan rauhallisten leikkitilojen järjestämisellä. Tiloja voidaan jakaa pieniksi leikkiympäristöiksi ja päivän rakenne voidaan suunnitella sellaiseksi, että tilaa jää myös lasten vapaalle leikille. Henkilöstö on aina saatavilla ja leikin aloitukseen tarjotaan apua. Lasten leikkejä rikastutetaan tarjoamalla malleja ja ideoita leikin eteenpäin viemiseen. Henkilöstön tehtävänä on huolehtia, että jokainen lapsi pääsee osalliseksi leikkiin ja jokaisen lapsen leikkitaitoja tuetaan esimerkiksi mallintamalla.

Varhaiskasvatus yksiköissä käytetään leikin-/leikkipaikan valintatauluja tukemaan pitkäkestoista leikkiä, turvaamaan leikkirauhaa ja jakamaan lapsia eri tiloihin. Lasten leikkejä havainnoidaan ja dokumentoidaan.

Henkilöstö hyödyntää leikeistä saatuja tietoja toiminnan suunnittelussa. Lasten ehdotuksen ja toiveet leikkivälineitä hankittaessa otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetus suunnitelman perusteiden mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen. Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä. Monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa tukevat lasten kielellistä kehitystä.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuva 2 Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Kielten rikas maailma	NÄIN TOIMIMME
Vuorovaikutustaidot	Olemme lasten saatavilla. Kohtaamme lapset sensitiivisesti ja vastaamme heidän aloitteisiinsa, sekä sanallisiin, että ei-sanallisiin viesteihin. Kannustamme lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.
Kielen ymmärtämisen taidot	Tuemme ymmärtämistä runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat sanavarannon kehittymistä. Käytämme kuvailevaa ja tarkkaa kieltä, tarpeen mukaan myös kuvia, esineitä ja tukiviittomia. Tutustumme monipuolisesti lastenkirjallisuuteen.
Puheen tuottamisen taidot	Rohkaisemme lapsia puhumaan eri tilanteissa aikuisten ja lasten kanssa, kiinnitämme huomiota äänensävyihin ja -painoihin. Tarjoamme mahdollisuuden myös sanattomaan ilmaisuun kuvien, eleiden ja tukiviittomien avulla.
Kielen käyttötaidot	Harjoittelempa kertomista, selittämistä, puheen vuorottelua, eläytymistä, huumoria ja hyviä tapoja. Tutustumme erilaisiin teksteihin ja kirjallisuuteen. Havainnoimme puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.
Kielellinen muisti ja sanavaranto	Käytämme loruja ja laululeikkejä. Keskustelemme, luemme ja kerromme tarinoita lasten kanssa. Nimeämme asioita, käytämme puheessamme kuvaavia sanoja ja leikittelemme kielellä. Pohdimme sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetamme uusia käsitteitä asiayhteyksissä. Dokumentoimme lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä.
Kielitietoisuus	Tutkimme eri kieliä sekä herättelemme kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä kohtaan. Suuntaamme huomiota myös kielen muotoihin ja rakenteisiin. Harjoittelempa tunnistamaan ja kirjoittamaan omaa nimeä sekä muiden lasten ja aikuisten nimiä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle.

Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä, luontoa sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa. Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja

oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi.

Ilmaisun monet muodot	NÄIN TOIMIMME
Musiikillinen ilmaisu	Tutustumme ääniympäristöihin ja musiikin eri muotoihin kuunnellen, laulaen, soittaen ja kehollisesti. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitimmista. Leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta ohjaamme lapsia havainnoimaan äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa. Tutustutamme lapsia eri soittimiin ja niiden käyttötapoihin. Tarjoamme lapsille mahdollisuuksia esiintymistilanteisiin ja musiikin tekemiseen yhdessä. Rohkaisemme lapsia käyttämään mielikuvitusta ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita kertoen, kuvallisesti ja kehollisesti.
Kuvallinen ilmaisu	Tarjoamme lapsille mahdollisuuksia esteettisiin elämyksiin ja kokemuksiin. Tutustumme erilaisiin kuvan tekemisen tapoihin, välineisiin ja materiaaleihin (mm. maalaaminen, piirtäminen, rakentaminen ja mediaesitysten tekeminen). Havainnoimme lasten kanssa heidän itse tekemiä kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita.
Käsityöllinen ilmaisu	Tarjoamme lapsille mahdollisuuksia kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lasten kanssa mm. muovailaan, leikataan, naulataan, sahataan ja ommellaan. Mahdollistamme yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen ilon sekä lapsen oman luovuuden ja kädenjäljen näkymisen.
Sanallinen ja kehollinen ilmaisu	Rohkaisemme lapsia itseilmaisuuksiin mm. draaman, tanssin, sanataiteiden, teatterin ja leikin keinoin. Mahdollistamme lapsille kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta, että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Hyödynnämme monipuolisesti lastenkirjallisuutta.

Minä ja meidän yhteisömme

Varhaiskasvatuksessa lapset kohtaavat kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa käytetään monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia.

Minä ja meidän yhteisömme	NÄIN TOIMIMME
Eettinen kasvatus	Pohdimme lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä ja lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Ohjaamme harjoittelemaan vastuunottamista, tarkastelemaan omia ja muiden tekoja, tunnistamaan tunteita ja asettumaan toisen asemaan, ratkaisemaan ristiriitoja, puolustamaan omia oikeuksia ja ilmaisemaan mielipiteitä, tunnistamaan ja nimeämään omia vahvuuksia sekä toimimaan ystävällisesti toisia kohtaan.
Katsomuskasvatus	Tutustumme erilaisiin katsomuksiin, niihin liittyviin perinteisiin sekä uskonnottomuuteen. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten

	pukeutuminen tai ruokailu. Pohdimme yhdessä lasten kanssa erityisesti heitä askarruttavia kysymyksiä.
Lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus	Pohdimme lasten kanssa historiallisia asioita ja sekä hyvän tulevaisuuden rakentamista. Tutustumme lasten omaan historiaan syntymästä nykypäivään ja esimerkiksi heidän isovanhempiensa ajan tapoihin. Käsitlemme lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Tulevaisuutta pohdimme lasten näkökulmasta, esimerkiksi suunnitteleminen yhdessä lasten kanssa oppimisympäristöjä, pohdimme vuodenaikoja ja lapsia kiinnostavia ammatteja.
Mediakasvatus	Tutustumme median eri muotoihin ja kokeilemme median tuottamista. Pohdimme yhdessä lasten elämään liittyvää mediasisältöä. Ohjaamme lapsia käyttämään mediaa vastuullisesti.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Tutkin ja toimin ympäristössäni	NÄIN TOIMIMME
Matemaattiset taidot	Tutustumme lapsia matematiikkaan havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Ohjaamme lapsia kiinnittämään huomiota päivittäisissä toiminnoissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Tarjoamme mahdollisuuksia mittaamiseen, luokitteluun, vertailuun ja järjestykseen asettamiseen. Lukukäsitettä, lukumääriä, lukujonoja ja numeromerkkejä sekä sijainti ja suhderekäsitteitä harjoittelemme leikkiä ja lapsia kiinnostavia materiaaleja hyödyntäen. Innostamme lapsia pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan. Kannustamme lapsia tutkimaan kappaleita ja muotoja ja järjestämme mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avaamme vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla ja tutustumalla kalenteriin.
Ympäristökasvatus	Retkeilemme luonnossa ja lähiympäristössä kaikkina vuoden aikoina ja havainnoimme ja tutkimme luonnon ilmiöitä eri aistein. Opettelemme kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Opettelemme ympäristöön liittyviä käsitteitä sekä tunnistamaan kasvi- ja eläinlajeja. Huomioimme luonnon myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikkana. Edistämme kestävästi elämäntapaan kasvamista arjen tilanteissa.
Teknologiakasvatus	Ohjaamme lapsia havainnoimaan ympäristön teknologiaa, tutkimaan niiden toimintaperiaatteita ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Rohkaisemme lapsia tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä. Tutustumme digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Lapsia innostetaan **liikkumaan** ja kokemaan liikunnan iloa tarjoamalla monipuolisia kokemuksia liikunnasta. Tutustumme yhdessä eri liikuntavälineisiin ja ohjaamme niiden käyttöön. Harjoittelemme oman kehon tuntemusta ja kehonhallintataitoja. Lasten omaehtoista liikkumista sisällä ja ulkona tuetaan pitämällä liikuntavälineet lasten saatavilla sekä muokkaamalla oppimisympäristön sellaiseksi, että siellä on tilaa liikkumiseen. Toiminnassa on ohjattuja liikuntatuokioita erilaisten tekemisten ja leikkien kautta. Siirtymätilanteissa hyödynnetään liikunnallisia taitoja esimerkiksi liikunnallisia leikkejä käyttäen. Talvella hiihdämme ja luistelemme, arjessa käytetään monipuolisesti eri vuodenaikojen mahdollisuuksia liikkumiseen.

Kasvan, liikun ja kehityn	NÄIN TOIMIMME
Liikkuminen	Tarjoamme lapsille mahdollisuuksia kokea liikkumisen iloa ja monipuolisia kokemuksia liikunnasta. Liikkumista vaihdellaan luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Tutustumme yhdessä eri liikuntavälineisiin ja ohjaamme niiden käyttöön. Harjoittelemme oman kehon tuntemusta ja kehonhallintataitoja. Lasten omaehtoista liikkumista sisällä ja ulkona tuetaan pitämällä liikuntavälineet lasten saatavilla sekä muokkaamalla oppimisympäristön sellaiseksi, että siellä on tilaa liikkumiseen. Siirtymä- ja odottelutilanteita hyödynnetään liikunnallisten taitojen harjoitteluun. Toiminnassa huomioidaan erilaiset liikuntaleikit, kuten pihaleikit sekä satu- tai musiikkiliikunta.
Ruokakasvatus	Tuemme monipuolisia ja terveellisiä ruokailutottumuksia sekä lasten myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen. Tutustumme eri aistien avulla ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ohjaamme lapsia omatoimiseen ruokailuun. Ateriahetket järjestämme kiireettömässä ilmapiirissä. Harjoittelemme yhdessä ruokarauhaa, hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria.
Terveys ja turvallisuus	Tuemme lasten valmiuksia omasta terveydestä ja henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtimiseen ja näiden taitojen oppimista arjen tilanteissa. Annamme lapsille mahdollisuuden päivittäiseen liikkumiseen, lepoon ja rauhoittumiseen. Ohjaamme kunnioittavasti lasten ikätasoisesta uteliaisuudesta seksuaalisuuteen ja kehoon. Harjoittelemme lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tuemme lasten turvallisuuden tunnetta ja ohjaamme valmiuksia pyytää ja hakea apua.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁸⁹ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelailasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁹⁰. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä,

kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai –kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset

Uuraisilla viittomakielisten sekä vieras- ja monikielisten lasten varhaiskasvatus järjestetään lapsen lähipäiväkodissa. Huoltajien kanssa keskustellaan tutustumiskäynnillä ja vasukeskustelussa perheen kulttuurista ja siitä, miten huoltajat toivovat sitä huomioitavan varhaiskasvatuksen arjessa. Lapsen vasukeskustelussa täytetään huoltajien kanssa lomake "Vanhemman kertomus lapsesta, kun lapsen äidinkieli on muu kuin suomi", jossa nostetaan esiin lapsen kielitausta ja kotoutumista tukevat asiat.

Vieras- ja monikieliset lapset saavat "suomi toisena kielenä -opetusta" (S2). S2-opetus yhdistetään päivittäiseen toimintaan ja lisäksi opetusta voidaan antaa myös yksilö- tai pienryhmäopetuksena. Päiväkodissa S2-opetuksen suunnitelmasta vastaa lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa ja toteutuksesta vastaa koko ryhmän henkilökunta. Tavoitteena on rikkaan kieli- ja kulttuuritietoisien oppimisympäristön luominen, jossa kaikki työntekijät tukevat jokaisen lapsen identiteettiä. Lasten kanssa myös tutustutaan lapsiryhmän lasten eri kieli- ja kulttuuritaustoihin, jolloin vieraskielisten ja monikielisten lasten kielet ja kulttuurit tuodaan esiin oppimisympäristössä monipuolisesti. Opetus edellyttää myös yhteissuunnittelua ja yhteistyötä huoltajien kanssa.

5 Lapsen tuki

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea päiväkodissa ja perhepäivähoidossa siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹¹. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Mikäli laadukas pedagogiikka ei riitä vastaamaan lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, lapselle määritellään sopivin tuen taso⁹² ja tuen muodot⁹³ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta. Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa⁹⁴ (Luku 5.3).

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki.⁹⁵ Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen

edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa.⁹⁶ Tehostetun ja erityisen tuen antamisesta sekä tuen palveluista ja apuvälineistä tehdään tuen tarpeen arviointiin perustuva hallintopäätös.⁹⁷ Päätöksenteon prosessia Uraisilla kuvataan tarkemmin luvussa 5.6. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia, joista tarkemmin luvussa 5.3.

Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja niitä arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa. Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan. Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla.⁹⁸ Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta.⁹⁹ Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa.¹⁰⁰ Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa.¹⁰¹

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Huoltajalle annetaan tietoa myös lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹⁰³ Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹⁰⁴ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyön tavoitteena on ongelmien ennaltaehkäisyyn lisäksi mahdollisimman varhainen puuttuminen riskitilanteisiin sekä lasten ja perheiden tarpeisiin vastaaminen joustavasti ja asiakaslähtöisesti. Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä muun muassa äitiys- ja lastenneuvolan, perheneuvolan, terapeuttien (puhe-, toiminta- ja fysioterapeutit), psykologin, sosiaalityön, perhetyön, vammaispalvelujen ja kuntoutusohjaajan kanssa. Muita yhteistyötahoja ovat esimerkiksi

keskussairaalat/yliopistolliset sairaalat. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä noudatetaan salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä.¹⁰⁵

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksessa ryhmästä toiseen siirretään myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja muut mahdolliset asiakirjat, sekä pidetään tarvittaessa tiedonsiirtopalaveri. Mikäli lapsen kohdalla tehdään monialaista yhteistyötä, voi palaveriin osallistua varhaiskasvatuksen henkilöstön lisäksi esimerkiksi terapeutteja. Lapsen siirtyessä esiopetukseen pidetään tiedonsiirtopalaveri, jossa siirretään lasta koskevia, esiopetuksen järjestämisen kannalta oleellisia tietoja, esiopetukseen. Tiedonsiirtoon pyydetään vanhempien suostumus. Lapsen varhaiskasvatus- tai esiopetuspaikan muuttuessa tehdään tehostetun ja erityisen tuen antamisesta muutos hallintopäätökseen.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä. Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen, mikäli laadukas pedagogiikka ei riitä vastaamaan lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa yleisen tuen tarpeen arvioinnista, järjestämisestä ja tarjoamisesta. Tarvittaessa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa sekä monialaista yhteistyötä. Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Tehostettu tuki perustuu lapsen huoltajien, varhaiskasvatuksen henkilöstön, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden yhteiseen tilannearvioon ja suunnitteluun. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tuen kirjaamisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, tuen järjestämisestä ja tarjoamisesta yhteistyössä muun henkilöstön kanssa sekä tarvittavan monialaisen

yhteistyön toteutumisesta. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös.¹⁰⁶ Uuraisilla päätöksen tekee varhaiskasvatusjohtaja erityisopettajan esityksestä.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.

Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista sekä mahdollisista tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista.

Erityinen tuki perustuu lapsen huoltajien, varhaiskasvatuksen henkilöstön, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden asiantuntijoiden yhteiseen tilannearvioon ja suunnitteluun. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tuen kirjaamisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, tuen järjestämisestä ja tarjoamisesta yhteistyössä muun henkilöstön kanssa sekä tarvittavan monialaisen yhteistyön toteutumisesta. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa-aikainen opetus ja konsultaatio ryhmän henkilöstölle on säännöllistä. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹⁰⁷. Uuraisilla päätöksen tekee varhaiskasvatusjohtaja erityisopettajan esityksestä.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹⁰⁸. Pidennetty oppivelvollisuus alkaa vuotta perusopetuslaissa säädettyä aiemmin ja kestää 11 vuotta. Tarkoitus on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi perusopetuksessa mahdollisimman hyvin. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista, jotta oikeus siihen voisi toteutua. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen tuen taso on aina erityinen tuki.

¹⁰⁹

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen opetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

1. Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta ja jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa perusopetuksen 7-vuotiaana.
2. Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, jonka jälkeen aloittaa perusopetuksen.
3. Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, kun hän täyttää 8 vuotta.

Uuraisilla pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluva esiopetus järjestetään pääsääntöisesti esiopetusryhmissä. Pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista ja opetuksen järjestämisen vaihtoehtoista keskustellaan huoltajien kanssa ja sen suunnittelussa tehdään monialaista yhteistyötä lapsen moniammatillisen verkoston kanssa (mm. lääkäri, psykologi, terapeutit). Huoltajat hakevat lapselle pidennettyä oppivelvollisuutta. Hakemuksen tueksi lapsen huoltajan tulee esittää selvitys lapselle suoritetusta psykologisesta ja tarvittaessa myös lääketieteellisestä tutkimuksesta. Päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee peruspalvelujohtaja.

TUEN MUODOT

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja. Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹¹⁰ ja niitä voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisen tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
  - selkeä, ennakoitava ja kuvitettu päivärytmi, joka käydään läpi yhdessä lasten kanssa
  - toistuvat rutiinit
  - kokopäiväpedagogiikka: kaikki päivän tilanteet huomioidaan oppimistilanteina
  - ryhmän lasten tarpeisiin vastaava pienryhmätoiminta, yksilöllinen ohjaus
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
  - tavaroilla ja toiminnoilla selkeät paikat
  - lapsilla ja lasten tavaroilla omat, nimetyt paikat (mm. ruokailu, lepoaika, vaatesäilytys)
  - ympäristöä muunnellaan lasten tarpeiden ja mielenkiinnon kohteiden mukaan (mm. tarjolla olevat lelut, pelit ja muut materiaalit, leikkipisteet)
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät, mm.
  - toiminnan sisältöjen ja menetelmien yksilöllistäminen, eriyttäminen ja mukauttaminen
  - kielenkehityksen tukeminen: Kili, suujumppa, kielellisen tietoisuuden harjoitukset, Ötökästä Öö, kuvitettu reissuvihko, Kuttu, Jänispostia, Aamu
  - motorisen kehityksen ja hahmottamisen tukeminen: Kili, hieno- ja karkeamotoriset harjoitukset
  - sosiaalisen ja emotionaalisen kehityksen tukeminen: tunnetaito-ohjelmat (Askeleittain, Piki, Molli), tunnekuvat ja -mittarit, vuorovaikutusleikit
  - toiminnanohjaustaitojen tukeminen: toiminnan jaksottaminen, toimintojen pilkkominen, toimintojen kuvittaminen, koristehtävät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat
  - sensitiivinen, positiivinen ja lasten tarpeisiin vastaava vuorovaikutus
  - tukiviittomien ja kuvien käyttö
  - erilaiset teknologiset ratkaisut
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaan
  - esteettömyyden huomiointi, mm. fyysisen osallistumisen mahdollistaminen, mahdollisuus ilmaista itseä sanattomasti
  - leikin ja vertaisvuorovaikutuksen tukeminen (mm. leikinvalintataulujen käyttö, pienryhmäjärjestelyt, henkilöstön tuki)
- havainnoinnin ja dokumentoinnin tehostaminen, mm. Varsu-arviointi, Portaati

Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
  - varhaiskasvatuksen erityisopettajan ohjaus ja konsultaatio
  - asiantuntijoiden ohjauskäynnit (mm. terapeutit, psykologi, terveydenhoitaja)
  - tarvittavat koulutukset
  - ryhmän henkilöstön tiedonhankinta (mm. alan kirjallisuus, verkkolähteet, tutkimukset)
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
  - **työntekijäresurssin lisääminen**
  - lapsi- tai ryhmäkohtaiset avustajat
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
  - ryhmäkoon pienentäminen
  - vertaisryhmän huomioiminen lapsiryhmiä muodostettaessa
- apuvälineet
  - kiinteät rakenteisiin liitettävät (mm. pyörätuoliluiskat, kaiteet)
  - fyysisen osallistumisen mahdollistavat ja sitä tukevat (mm. istuimet, korokkeet, pukeutumispenkki, aterimet, kynätuet, jousisakset)
  - keskittymiseen ja tarkkaavaisuuden ylläpitoon liittyvät (mm. dynair-tyyny, hypistelyesineet, kuminauhat, kuulosuojaimet, painopeitto, ajastimet)
  - tuen antamisen mahdollistavat lelut ja pelit
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa-aikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidollisen tuen muodot

- lapsen tarvitsemaan perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät ja toimintatavat
- lapsen terveydenhoidollisiin tarpeisiin vastaaminen, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

TUKIPALVELUT

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa.¹¹¹ Näiden palvelujen tarpeen perusteena voi olla esimerkiksi vamma tai sairaus, vaikeudet kielellisissä tai sosiaalisissa taidoissa sekä oppimis- tai keskittymisvaikeudet. Tukipalveluita ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit ja äänikirjat.
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut

Lapsen avustamis- ja tulkitsemispalveluiden sekä apuvälineiden tarve, määrä ja laatu arvioidaan varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja varhaiskasvatusjohtajan yhteistyönä. Tukipalveluiden tarpeen arvioinnissa hyödynnetään myös huoltajan antamia tietoja ja muiden asiantuntijoiden lausuntoja. Lisäksi yhteistyötä tehdään tarvittaessa esimerkiksi kuntoutusohjaajan kanssa.

Tarpeellisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista sekä yksilölliseen tarpeeseen perustuvista apuvälineistä tehdään hallintopäätös¹¹².

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla.¹¹³ Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatuussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja tai lastenneuvolan/ muun sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista.¹¹⁴

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen yleisen tuen arviointiin tarpeen mukaan, tehostetun ja erityisen tuen arviointiin aina. Sosiaali- tai terveydenhuollon henkilöstö osallistuu arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen henkilöstön pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Havainnoitava asia	Apukysymyksiä tuen tarpeen ilmenemisestä
Fyysinen ympäristö	Miten tuen tarve näyttäytyy eri ympäristöissä (päiväkot, koti, terapia) ja tiloissa (ryhmätila, ulkotilat, leikkitilat, sali, wc-tilat, eteistilat)?
Sosiaalinen ympäristö	Miten tuen tarve näyttäytyy erilaisissa ryhmissä (yksin, kaksin aikuisen kanssa, yksi kaveri, pieni ryhmä, iso ryhmä)?
Vuorovaikutus ja kieli	Miten tuen tarve näyttäytyy erilaisten vuorovaikutustapojen (puhetapa, ohjeiden antamisen tapa) ja eri kielten (lapsen äidinkieli, vieraskieli, monikanavainen vuorovaikutus) yhteydessä?
Arjen tilanteet	Miten tuen tarpeet näyttäytyvät erilaisissa arjen tilanteissa (vapaat ja ohjatut tilanteet, ulkoilu, ruokailu, siirtymät, lepo, leikki, kotiinlähtö)?
Lapsen tila	Miten lapsen tunnetilat ja vireystila (väsymys, nälkä) vaikuttavat?

Annetun tuen vaikutus	Miten lapsi toimii ilman tukea ja ohjausta? Miten henkilöstön tai muiden lasten tuki vaikuttaa? Millaisten tukitoimien avulla lapsi oppii, voi hyvin ja onnistuu?
Eri tahojen näkökulmat	Mitä huoltajat, lapsi itse ja monialaisen tiimin muut jäsenet ovat havainneet tuen tarpeesta?

Noora Heiskasta 2018 mukaillen.¹¹⁵

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹¹⁶. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa päiväkodissa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarpeen mukaan sekä aina tuen tason muuttuessa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

- Tuen taso: yleinen, tehostettu, erityinen
- Tuen muodot: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot
- Tuen toteuttamisen käytännöt sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako
- Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut
  - yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
  - yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden kanssa
  - mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.
- Tuen vaikuttavuuden arviointi
  - tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
  - tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.
- Mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta.¹¹⁷

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa.¹¹⁸ Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki yhteensovitetaan esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjataan lapsen esiopetussuunnitelmaan. Uuraisilla lapsen esiopetussuunnitelma toimii myös esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen suunnitelmana.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹¹⁹

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista.¹²⁰ Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta, tukipalveluista sekä pidennetystä oppivelvollisuudesta

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin.¹²¹ Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia ja kunnan hallintosääntöä. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹²². Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹²³. Päätös on aina perusteltava¹²⁴. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu.¹²⁵

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹²⁶

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös.¹²⁷

Lapsen tehostetun ja erityisen tuen tarpeen arviointi tehdään lapsen varhaiskasvatussuunnitelma-keskustelussa yhdessä huoltajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja tarvittavien muiden asiantuntijoiden kanssa. Myös lapsen mielipide ja toivomukset tulee selvittää ja huomioida prosessissa¹²⁸. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja arvioinnista myös tuen tarpeen aikana. Uuraisten varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa hallintopäätöksen lapselle annettavasta tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä niiden lakkauttamisesta tekee varhaiskasvatusjohtaja varhaiskasvatuksen erityisopettajan esityksestä. Esityksiin liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sekä tarvittavat muiden asiantuntijoiden lausunnot. Pidennetystä oppivelvollisuudesta päätöksen tekee peruspalvelujohtaja huoltajan hakemuksesta.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹²⁹. Uuraissa asuvan lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna tai palvelusetelillä hankitussa varhaiskasvatuksessa osallistuu varhaiskasvatuksen erityisopettaja tehostetun ja erityisen tuen tarpeen arviointiin. Lapsen tukeen ja tukipalveluihin liittyvät hallintopäätökset tekee Uuraisten varhaiskasvatusjohtaja varhaiskasvatuksen erityisopettajan esityksestä.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Uuraissa lapsen varhaiskasvatuksen opettaja vastaa yhteistyön toteutumisesta yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁰. Tällöin tuen tarvetta, jo olemassa olevan tuen riittävyyttä sekä sen toteutumista arvioidaan yhdessä lapsen huoltajien, varhaiskasvatuksen opettajan ja erityisopettajan kanssa. Tarvittaessa arviointiin osallistuu myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevia asiantuntijoita tai muita tarvittavia tahoja (esim. lapsen terapeutit, neuvolan terveydenhoitaja, pikkulapsipsykologi, lääkäri). Arviointi kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Huoltajat jättävät hakemuksen varhaiskasvatusjohtajalle, joka huomioi päätöstä tehdessään varhaiskasvatuksen erityisopettajan esityksen asiasta.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

6 Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

7 Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹³¹ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹³². Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevilla asioilla. Kansallisen tason arvoinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹³³. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹³⁴. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹³⁵.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. **Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.**

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. **Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.** Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Uuraisten paikalliset varhaiskasvatussuunnitelman painotukset

Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisella sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötasolla. Uuraisilla on käytössä varhaiskasvatuksen suunnittelun ja arvioinnin vuosikello, jonka mukaan varhaiskasvatusta seurataan, arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti. Varhaiskasvatuksen yksikötason toteuttamisen suunnitelmalliseen ja säännölliseen arviointiin osallistuvat henkilöstö, lasten huoltajat ja lapset. Myös henkilöstön suunnitelmallinen itsearviointi on tärkeä osa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämistä ja kehittämistä.

Ryhmässä keskeinen pedagogisen toiminnan arvioinnin ja kehittämisen väline ovat lasten varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelmien ja henkilöstön havaintojen pohjalta kehitetään ryhmän toimintaa. Henkilöstön suunnitelmalliseen kehittämiseen ja itsearviointiin käytetään tiimikäsikirjaa, joka toimii pedagogisena suunnitelmana ryhmissä. Tiimikäsikirja sisältää muun muassa ryhmän toiminnan kehittämiseen, arviointiin ja suunnitteluun tarvittavat materiaalit. Ryhmävasuun kirjataan henkilöstön tekemät sopimukset varhaiskasvatuksen käytännöistä, yhteistyöstä ja ryhmässä toimimisen toimintatavoista. Ryhmävasua päivitetään ja arvioidaan säännöllisesti, sen päivittämisestä vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä muun tiimin kanssa. Henkilöstö arvioi omaa toimintaansa, toiminnan sisältöjä, yhteisiä käytäntöjä, varhaiskasvatusympäristöä ja lapsen osallisuutta. Tiimit arvioivat toimintaansa viikoittain tiimipalaverissa ja arjen keskusteluissa. Laajempaa arviota toimintakaudesta tehdään syys- sekä kevätkauden lopussa. Oman työn arviointi on tärkeää ja vaatii henkilöstöltä jatkuvaa reflektointia. Tämä mahdollistuu hyvällä pedagogisella johtamisella, johon kuuluvat erilaiset kehittämis-, suunnittelu- ja keskustelutilaisuudet. Uuraisilla toimivia käytäntöjä ovat pedapalaverit, ammattiryhmien väliset palaverit ja vastuutiimit.

Taaperon arki -materiaalia hyödynnetään arjessa helpottamaan henkilöstön havaintojen tekemistä, dokumentointia ja oikeanlaisen tuen antamista lapselle. Materiaali sisältää käytännön työkaluja arviointiin ja havainnointiin, mikä tukee ryhmien suunnitelmallista toimintaa ja arviointia.

Asiakas- ja henkilöstökyselyjä järjestetään säännöllisesti toimintakausittain. Vanhemmilta kysytään palautetta kyselyillä, tapahtumissa sekä päivittäisissä keskusteluissa. Lapset ovat tärkeä osa arviointia ja suunnittelua. Lapset huomioidaan ja otetaan mukaan toiminnan ja oppimisympäristöjen suunnitteluun, jotta jokainen lapsi saa kokemuksen vaikuttaa omiin asioihinsa. Henkilöstö kannustaa lapsia antamaan palautetta toisilleen sekä itselleen.

Alla olevasta vuosikellossa on kuvattu kuukausittain, mitä varhaiskasvatuksessa tehdään suunnittelun ja arvioinnin osalta, kuinka se tehdään ja kuka on vastuussa eri tehtävistä. Päävastuu suunnittelusta ja arvioinnin toteutumisesta on ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla.

AJANKOHTA	Mitä?	Miten?	Kuka?
ELOKUU	Tutustuminen lapsiryhmään (lasten tavat, tottumukset ja mielipiteet) ja huoltajiin (toiveet)	Keskustelut, havainnointi ja dokumentointi Päivittaiset keskustelut Vanhempain ilta Lasten kokoukset	Varhaiskasvatuksen opettaja ja tiimin jäsenet
	Yhteistyö tiimin sisällä	Ryhmävasun aloittaminen	
SYYSKUU	Lasten toiveet ja tarpeet Oppimisympäristöt	Lapsen haastattelut ja havainnointi Oppimisympäristöjen arviointi (Fonsen & Parrila)	Varhaiskasvatuksen opettaja ja tiimin jäsenet
		Lapsen vasu	Varhaiskasvatuksen opettaja, vanhemmat
	Työntekijöiden toimintatavat ryhmässä	Tiimikeskustelu, tiimisopimus	Kaikki tiimin jäsenet
LOKAKUU	Ryhmä-/tiimikohtaiset tavoitteet ja painotukset	Ryhmävasun päivittäminen	Varhaiskasvatuksen opettaja ja tiimin jäsenet
		Lapsen vasu	Varhaiskasvatuksen opettaja
MARRASKUU	Vuorovaikutus, ilmapiiri, lapsen osallisuus	Lapsen osallisuuden kysely (Fonsen & Parrila) Tiimikeskustelu	Kaikki tiimin jäsenet
JOULUKUU	Syksyn toimintakauden arviointi	Tiimiarviointi Ryhmävasun tarkastelu/päivittäminen	Kaikki tiimin jäsenet, varhaiskasvatus johtaja, pedagoginen johtaja
TAMMIKUU	Palautteet toteutetusta toiminnasta	Asiakaskysely	Varhaiskasvatusjohtaja yhdessä tiimivastaavien kanssa
HELMIKUU	Asiakaskyselyn tuloksista tiedottaminen	Vanhempainilta	Varhaiskasvatusjohtaja/henkilöstö
		Lasten kokoukset	Kaikki tiimin jäsenet
MAALISKUU	Vuorovaikutus, ilmapiiri tiimissä	Tiimiarviointi	Kaikki tiimin jäsenet
HUHTIKUU	Toimintakauden arviointi (lasten ja huoltajien palautteet)	Lasten vasujen ja leopsien päivitykset	Varhaiskasvatuksen opettaja, vanhemmat
TOUKOKUU	Toimintakauden arviointi (toiminnan sisältö ja varhaiskasvatuksen laatu)	Yhteinen arviointi tiimeissä, ryhmävasun arviointi	Kaikki tiimin jäsenet, varhaiskasvatusjohtaja, pedagoginen johtaja
	Kehittämisen- ja suunnittelu päivä	Tulevan toimintakauden suunnittelu	Uuden tiimin jäsenet
KESÄKUU	Tulevat lapsiryhmät (tavoitteet ja painotukset)	Ryhmävasun laadinta ja päivittäminen	Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja muu tiimi

Lähdeviitteet

-
- ¹ Varhaiskasvatuslaki (540/2018)
- ² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)
- ³ Varhaiskasvatuslaki 3 §
- ⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30-31
- ⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 §
- ⁶ Varhaiskasvatuslaki 21 §
- ⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §
- ⁸ Varhaiskasvatuslaki 22 §
- ⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)
- ¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §
- ¹¹ Suositus
- ¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §
- ¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §
- ¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §
- ¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §
- ¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)
- ¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 52 §
- ¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja [HE 40/2018 vp, s. 89](#)
- ¹⁹ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)
- ²⁰ Hallintolaki (434/2003)
- ²¹ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)
- ²² Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §
- ²³ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)
- ²⁴ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)
- ²⁵ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990
- ²⁶ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
- ²⁷ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)
- ²⁸ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007
- ²⁹ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015
- ³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §
- ³¹ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1
- ³² Varhaiskasvatuslaki 15 a §
- ³³ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
- ³⁴ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)
- ³⁵ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)
- ³⁶ Terveystieteiden tutkimuslaki (1326/2010)
- ³⁷ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)
- ³⁸ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §
- ³⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)
- ⁴⁰ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)
- ⁴¹ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990
- ⁴² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
- ⁴³ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)
- ⁴⁴ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007
- ⁴⁵ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015
- ⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a §
- ⁴⁷ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1
- ⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §
- ⁴⁹ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

-
- ⁵⁰ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)
- ⁵¹ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)
- ⁵² Terveystoimilaki (1326/2010)
- ⁵³ Varhaiskasvatustutkimuslaki 3 §
- ⁵⁴ Varhaiskasvatustutkimuslaki 12 ja 19 §
- ⁵⁵ Varhaiskasvatustutkimuslaki 10 §
- ⁵⁶ Varhaiskasvatustutkimuslaki 11 §
- ⁵⁷ [Varhaiskasvatustutkimuslaki 25–33 §](#) ja [75 §](#) ja [valtionneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta \(753/2018\)](#)
- ⁵⁸ Varhaiskasvatustutkimuslaki 25 §
- ⁵⁹ Varhaiskasvatustutkimuslaki 75 §
- ⁶⁰ Varhaiskasvatustutkimuslaki 10 §
- ⁶¹ Varhaiskasvatustutkimuslaki 7 §
- ⁶² [Sosiaalihuoltolaki \(1301/2014\) 35 §](#) ja [lastensuojelulaki \(417/2007\) 25 § \(88/2010\)](#) ja 25 a § (1302/2014)
- ⁶³ Varhaiskasvatustutkimuslaki 1 §
- ⁶⁴ Varhaiskasvatustutkimuslaki 1 §
- ⁶⁵ Varhaiskasvatustutkimuslaki 4 ja [16 §](#)
- ⁶⁶ Varhaiskasvatustutkimuslaki 34–38 §
- ⁶⁷ Varhaiskasvatustutkimuslaki 25 §
- ⁶⁸ Varhaiskasvatustutkimuslaki 2, [25](#) ja [35 §](#)
- ⁶⁹ Varhaiskasvatustutkimuslaki 1 ja [38 §](#)
- ⁷⁰ Valtionneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §
- ⁷¹ Varhaiskasvatustutkimuslaki 38 §
- ⁷² Varhaiskasvatustutkimuslaki [3 §](#) 2 momentti ja [HE 40/2018 vp, s. 85](#)
- ⁷³ Varhaiskasvatustutkimuslaki 13 §
- ⁷⁴ Varhaiskasvatustutkimuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta
- ⁷⁵ Varhaiskasvatustutkimuslaki 40–42 §
- ⁷⁶ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
- ⁷⁷ Varhaiskasvatustutkimuslaki 20 §
- ⁷⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016
- ⁷⁹ Varhaiskasvatustutkimuslaki 15 a §
- ⁸⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
- ⁸¹ Varhaiskasvatustutkimuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta
- ⁸² Varhaiskasvatustutkimuslaki 2 ja [23 §](#)
- ⁸³ Varhaiskasvatustutkimuslaki [4 §](#) ja [HE 40/2018 vp, s. 85](#)
- ⁸⁴ Varhaiskasvatustutkimuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta
- ⁸⁵ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §
- ⁸⁶ Varhaiskasvatustutkimuslaki 10 §
- ⁸⁷ Varhaiskasvatustutkimuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §
- ⁸⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014
- ⁸⁹ Varhaiskasvatustutkimuslaki 8 § ja [HE40/2018 vp, s. 88–89](#) sekä [viittomakielilaki \(359/2015\)](#)
- ⁹⁰ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti
- ⁹¹ Varhaiskasvatustutkimuslaki 15 a §
- ⁹² Varhaiskasvatustutkimuslaki 15 a §
- ⁹³ Varhaiskasvatustutkimuslaki 15 b §
- ⁹⁴ Varhaiskasvatustutkimuslaki 15 c §
- ⁹⁵ Varhaiskasvatustutkimuslaki 15 a §

-
- ⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §
- ⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §
- ⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 31 §
- ⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §
- ¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 c §
- ¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §
- ¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §
- ¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 40-42 §
- ¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d § 4. momentti
- ¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 40-42 §
- ¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 c §
- ¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c §
- ¹⁰⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti
- ¹⁰⁹ Perusopetuslaki 17 § 4. momentti ja Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3. momentti
- ¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 b §
- ¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §
- ¹¹² Varhaiskasvatuslaki 15 c §
- ¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §
- ¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja 20 §
- ¹¹⁵ Noora Heiskanen, Pedagoginen arviointi varhaiserityiskasvatuksen näkökulmasta. 2018
- ¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d ja 23 §
- ¹¹⁷ HE 148/2021 vp, s. 35
- ¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 d ja 23 §
- ¹¹⁹ HE 148/2021 vp, s. 34
- ¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §
- ¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §
- ¹²² Hallintolaki 34 §
- ¹²³ Varhaiskasvatuslaki 62 §
- ¹²⁴ Hallintolaki 34, 45 § 1. momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §
- ¹²⁵ HE 148/2021 vp, s. 36
- ¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §
- ¹²⁷ HE 148/2021 vp, s. 34
- ¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 d ja 20 §
- ¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e
- ¹³⁰ HE 148/2021 vp, s.35
- ¹³¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §
- ¹³² Varhaiskasvatuslaki 24 §
- ¹³³ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §
- ¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §
- ¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §